

Nukus davlat pedagogika instituti
«Gumanitar va ijtimoiy fanlarni
masofadan o'qitish» kafedrasi dotsent
Kaljanov Pulat Omirzakovich taqrizi
ostida

Qaljanov Raxman
Nukus innovatsion instituti o'qituvchisi.
raxmanqaljanov10@gmail.com
93 485-05-53

Saparbaev Alisher
Nukus innovatsion instituti
Moliya va moliyaviy texnologiya mutaxassisligi 1
kurs talabasi.
99 453-52-72

MADANIYAT VA SPORT MUASSASALARI FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING ASOSIY MEKANIZMLARI

Annotatsiya: Butun dunyoda madaniyat va sport muassasalari faoliyatini byudjet va byudjetdan tashqari kombinatsiya asosida moliyalashtiriladi, chunki bu murakkab gumanitar zamonaviy iqtisodiyotning sektori. Maqola O'zbekistonda madaniyat va sportni moliyalashtirishning samarali mexanizmini yaratish va ular millat mafkurasini oshirish va yaxshilash, tubdan ijtimoiy qayta qurishning salbiy oqibatlarini bartaraf etish haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: byudjet tizimi, tannarx, moliyaviy resurs, subsidiya, homiylik, byudjet mablag'lari.

Kirish. Madaniyat va sport muassasalari, byudjet tizimi byudjetlari mablag'lariga asosiy da'vogarlardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, madaniyat va sport muassasalari katta tijorat salohiyatiga ega bo'lib, ulardan to'g'ri foydalanilsa, iqtisodiyot rivojiga katta hissa qo'shishi mumkin. Masalan, muzeylar muzey kolleksiyalaridan foydalanishga tijorat yo'li bilan yondashadilar. Teatrlarni saqlash xarajatlarining katta qismi spektakllarga chiptalarni sotishdan tushgan daromad hisobidan qoplanadi.

Materiallar va uslublar: Madaniyat sohasidagi amaldagi qonunchilikda davlat madaniy qadriyatlar va ne'matlar fuqarolar uchun ochiq bo'lishini ta'minlash majburiyatini oladi. Madaniyat va sport sohasidagi har qanday byudjet tashkiloti byudjetdan moliyalashtirishning 4 ta mumkin bo'lgan usuliga ega:

1. Joriy mazmundagi byudjetlar - byudjet tashkilotlarini joriy ta'minlash uchun turli darajadagi byudjetlardan to'g'ridan-to'g'ri mablag'lar ajratish (smeta va normativ moliyalashtirish tartibi).
2. Maqsadli dasturlar - muayyan ijtimoiy ahamiyatga ega muammoni hal qilishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy tashkiliy va iqtisodiy vazifalar va tadbirlar majmuidir. Dasturning xarakterli xususiyatlari quyidagilardan iborat: ma'lum bir sanaga real erishish mumkinligi, uni amalga oshirish jarayonini kuzatish imkoniyati.
3. Moliyaviy, soliq imtiyozlari - budjet tashkiloti bir qator operatsion xarajatlarni kamaytirish, soliq stavkalarini kamaytirish yoki hatto ularni to'lashdan ozod qilishda bilvosita moliyalashtirish usullaridan biri.
4. Iste'molchini moliyalashtirish mamlakatimizda madaniyat sohasini moliyalashtirishning mumkin bo'lgan, ammo maqbul bo'lmagan usullaridan biridir. Bunday holda, byudjet mablag'lari tashkilotni saqlash uchun emas, balki bevosita aholiga o'tkazilishi mumkin edi.

Madaniyat muassasalarini byudjetdan tashqari moliyalashtirish manbalariga quyidagilar kiradi: korxona va muassasalarning tijorat faoliyati, xalqaro loyihalar va dasturlar (grantlar, mukofotlar, stipendiyalar), homiylik, xayriya, homiylik.

Bugungi kunga kelib, yuqorida sanab o'tilgan moliyalashtirish usullarining hech birini ustuvor, to'liq deb atash mumkin emas. Muassasaning moddama-modda tannarxini hisoblash - moliyalashtirishning smeta tartibini amalga oshirish shakli - faqat bozor sharoitida byudjet tashkilotining yashashini ta'minlashi mumkin.

Madaniyat sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning iqtisodiy usullari ko'p jihatdan ta'lim tizimida qo'llaniladigan usullarga o'xshashdir. Madaniyat muassasalari mulkdoriga qarab davlat, nodavlat, aralash mulk shakllariga ega bo'lishi mumkin. Ta'limda bo'lgani kabi, ular ta'sischi tomonidan tuziladi, ularning ustavlarini tartibga soladi va moddiy moliyaviy resurslardan foydalanish tartibini ko'rsatgan holda tomonlarning shartnoma majburiyatlarini rasmiylashtiradi. Muassasalarni "belgilangan standartlarga muvofiq" moliyalashda qo'shimcha byudjetdan tashqari mablag'larni olish huquqi cheklanmaydi.

Natija va muhokamalar: Teatr va kontsert tashkilotlarini byudjetdan moliyalashtirish hajmini hisoblashda, birinchi navbatda, xizmat ko'rsatilayotgan tomoshabinlar soni va chiptaning o'rtacha narxiga bog'liq bo'lgan kutilayotgan daromadlar hajmlari aniqlanadi. Tomoshabinlar soni auditoriya sig'imi, rejalashtirilgan chiqishlar soni va ularning o'rtacha tashrifi ko'paytmasi sifatida hisoblanadi. Barcha chiqishlar ertalab, tushdan keyin va kechqurun bo'linadi. Chipta narxi spektakl vaqtiga bog'liq. Teatrlar spektakllardan olingan daromadlardan tashqari, aholiga boshqa xizmatlar ko'rsatishdan ham daromad olishlari mumkin. San'at va san'at xodimlarining ish haqi to'liq shtatdagi xodimlarning ish haqi fondiga bo'linadi va taklif qilinadi. Byudjet mablag'lari, qoida tariqasida, byudjetning aniq moddalariga emas, balki subsidiya sifatida ajratiladi. Ular xarajatlar va daromadlar o'rtasidagi farq sifatida belgilanadi. Teatr smetasi - bu 2 bo'limdan iborat moliyaviy reja:

-daromadlar va tushumlar;

-xarajatlar va ajratmalar.

Birinchi bo'limda asosiy faoliyat uchun to'lovlar, boshqa daromadlar, byudjet subsidiyalari bo'yicha daromadlar hisobga olinadi;

Ikkinchisida - qoplash manbalaridan qat'i nazar, barcha xarajatlar.

Xuddi shunday jismoniy tarbiya va sportning moddiy-texnik bazasini yaratish va mustahkamlashda ham hokimliklar, mahalliy hokimiyat organlari ham ishtirok etadi. Ular o'z mablag'lari hisobidan yangi sport maydonchalari va sport zallari quradilar, mavjud sport inshootlarini ta'mirlash va saqlash xarajatlarini o'z zimmalariga oladilar, joylarda o'tkaziladigan musobaqalarni moliyalashtiradilar.

Davlat tomonidan moliyalashtirish korxonalar, tashkilotlar va muassasalarga ularning faoliyatini amalga oshirish va rivojlantirish uchun tasdiqlangan byudjetga muvofiq davlat tomonidan qaytarib olinmaydigan asosda byudjet mablag'larini berish orqali amalga oshiriladi.

Davlat moliyalashtirish mablag'lar bilan ta'minlashning asosiy tizimi bo'lib, ma'lum tamoyillarga asoslanadi, mablag'lar bilan ta'minlashning o'ziga xos shakllari va usullari bilan tavsiflanadi.

Jismoniy tarbiya va sportni byudjetdan tashqari moliyalashtirish

Homiylik - istalgan reklama effektiga erishish uchun homiylik qiluvchi kompaniyadan mablag'larni har qanday loyiha yoki aksiyaga jalb etish.

Homiyning maqsadi ushbu tadbirda samarali ishtirok etish, o'z biznesi uchun maksimal foyda olishdir. Homiylik eng samarali reklama vositalaridan biridir.

Sport mashg'ulotlari bilan shug'ullanadigan tashkilotlar ta'sischi bilan kelishilgan, u tomonidan belgilangan xizmatlarni ko'rsatish bo'yicha davlat (shahar) topshirig'idan ortiq pullik xizmatlar ko'rsatishi mumkin.

Sport mashg'ulotlari bo'yicha xizmatlar ko'rsatish bo'yicha davlat (shahar) topshirig'i muassasaga mas'ul bo'lgan byudjet mablag'larining bosh boshqaruvchisi tomonidan tasdiqlanadi.

Sport tayyorgarligini ta'minlovchi davlat yoki shahar tashkiloti jismoniy va (yoki) yuridik shaxslar tomonidan tegishli byudjetdan moliyalashtiriladigan sportchilarni jalb etish bo'yicha belgilangan ko'rsatkichlardan ortiq miqdorda to'langan holda sport mashg'ulotlari xizmatlarini ko'rsatish shartnomalari bo'yicha sport mashg'ulotlarini amalga oshirishi mumkin. ta'sischi bilan kelishilgan miqdorda sport mashg'ulotlarini o'tkazish uchun.

Xulosa: Daromad keltiradigan tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish faqat tashkilot sport mashg'ulotlarini ta'minlaydigan maqsadlarga erishishga xizmat qilgan taqdirdagina mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev I. Madaniyat va san'at sohasida malakali kadrlar tayyorlash - bosh maqsadimiz//jur. Teatr. - Toshkent,SILVER STAR PRINT. 2020. 48 b.
2. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston. 2021, 464 b.
3. Haydarov A. Madaniyat - milliy yuksalish poydevori. - Toshkent: Oltin meros press. 2021. - B. 478.
4. Haydarov A. Madaniyat va san'at sohasini boshqarish asoslari. - Toshkent: Kamalak. 2019. - 192 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 29.12.2020. Qarang: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>